

ЮЗУ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ - БЛАГОЕВГРАД

ФАКУЛТЕТ ПО ИЗКУСТВАТА

КАТЕДРА „КУЛТУРОЛОГИЯ“

Райна Георгиева Николова

**"Рефлексията за жената в творчеството на две писателки от ранно-модерна
Венеция - Модерата Фонте и Лукреция Маринели"**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“
по научна специалност „Теория и история на културата“**

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ

проф. д.н. Ангел Ангелов

Благоевград, 2019г.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. АКТУАЛНОСТ НА ПРОБЛЕМА

В ХХІв. прочита на писателки от ранно-модерното време и интереса и успеха на техните работи е типично среща между два наглед различни, но свързани разказа. От една страна, първият отразява, че от 70-те години на ХХв. западната хуманитаристика се развива под знака на засиления интерес към проблемите на жените, женския опит и роля в световната история и преоткриването на група от жени-писателки и техните произведения в различни жанрове от ранно-модерното време. По отношение на тези перспективи за проучване, Милена Сабато отчита, че те са резултат от дълга интелектуална традиция на преоценка на женската фигура и са се развили също благодарение на въвеждането на историята на "пола" и откриването на историческите изследвания към методите на антропологията, историята на идеите и мисловността (Срв. Sabato 2013: 77, пос. 2). Вторият произтича от предпоставката, че универсалният езиков характер на човешкия опит демонстрира, че собствената принадлежност към една или повече традиции, преминава през интерпретацията на тези знаци, творби и текстове, в които се е запечатало културното наследство и които ни се представят, за да бъдат дешифрирани (Срв. Ricoeur 1983: 51-52).

Аргументите за *актуалността* на дисертационната проблематика са свързани именно с интереса за интерпретация на традицията на женското писане от ранно-модерното време, в която се е отпечатало културното наследство. Творчеството на двете писателки Модерата Фонте и Лукреция Маринели (и по-конкретно две техни произведения) е добър пример за една литература от ранно-модерното време, свързана с женския пол. Текстовете им със сигурност не са куриозен исторически артефакт, въпреки пищния и често парадоксален стил, който може да впечатли съвременния читател, но те са част от дебат за половете, който изследователи като Цимерман определят като голям дебат на европейската култура (Срв. Zimmermann 2014: 189).

Благодарение на изследванията под знака на история на жените - на протежение на половин век и в различни насоки - в крайна сметка днес спокойно би могло да се твърди, че дебатът за половете не е "просто литературна свада", а вместо това е мащабна полемика около ролята и мястото на жените, в която като участници са привлечени и вземат отношение представители от всеки грамотен сектор на обществото. На тази основа в последните двадесет години става преоткриването на един дебат за природата на жената, който обхваща няколко века и който в ренесансовата епоха става основна тема за дискусия в различни части на Европа и са били публикувани многобройни диалози, защиты, парадокси и панагерици, посветени на поддържането на идеята за

превъзходността и върховите постижения на жените. Писателите, включили се в тази дискусия, използват литературни средства (жанр, създаване на образи, разказвач, парадокс и т.н.) за създаването на идеята не само за независимата жена, но така също и за нейното ограничаване. От своя страна, съвременните изследователи откриват като значимост в тази дискусия, че в произведенията историята е пренаписана, за да се включат постиженията на жената, в контекста на дискусията за природата и ценността на човека и тези текстове в основата си показват една глобална и цялостна аргументация, основаваща се на хилядолетната европейска мисловна традиция, но и на специфичния национален контекст, в който са създадени. Безспорно, значимостта им като цяло е в систематизирането на доводи от различни области на знанието и че тяхната манифестирана морално-етична аргументация на някакво ниво дори и днес е актуална. Както може да се забележи, мултидисциплинарните изследвания от последното десетилетие предлагат нови прозрения за преоткриването на автори и самото контекстуално обсъждане на конкретни текстове дава възможност не само за дефиниране на литературните и концептуални различия в националната традиция, но и посредством тях да се доловят и маркират съществени социални феномени, белязани от специфичното политическо управление, разпределение на властта, законодателство, влиянието на религията, икономическо положение и т.н.

Подходящ пример за устойчивото внимание и актуалност на проблематиката е, че през 2007г. SIEFAR (Société Internationale pour l'étude des femmes de l'Ancien Régime), с подкрепата на няколко институции, стартира многогодишна, мултидисциплинарна изследователска програма за преразглеждане на онова, което историографите наричат "*la querelle des femmes*". "От наставление до добре структурирано есе, чрез обосновани аргументи, сатирични трактати, метафорични и театрални представления, тази полемика със сигурност е противопоставила милиони мъже и жени един срещу друг по целия свят около свързаните въпроси за равенството (или неравенството) на половете и различията (или приликите) между тях"(Viennot 2012: 9). Като част от широкообхватното и амбициозно начинание за "преразглеждане" на SIEFAR се достига до дискусия на изследователите и множество конференции и публикации. Първите три международни конференции, проведени през 2008, 2009 и 2010 г., заедно с трите съответни сборника, публикувани през 2012 и 2013г., са насочени към три отделни периоди: 1750–1810, 1600–1750 и 1400–1600. Последвалият Том 4 *Revisiter la Querelle des femmes. Discours sur l'égalité/inégalité des femmes et des hommes en Europe, de 1400 aux lendemains de la Révolution* (2015) е сравнителен и обсъжда процесите на културен трансфер в Европа от Ренесанса до Френската революция. Отклонявайки се от хипотезата, че Франция може да се смята за люлка на спора, в този четвърти сборник от

изследвания, вниманието се фокусира върху дебатите в съседните страни. Той съдържа статии и ключови източници, публикувани на езика на оригиналите и на френски, за да се направи материала привлекателен и достъпен за неспециалисти и да се изясни явлението на разпространение на дебата. Друга оригинална характеристика е триъгълната перспектива за "спора" в Европа. Първата е под формата на историографски оценки на проблема в четири страни (Испания, Германия, Италия, Великобритания), допълнен от статия за основните насоки на изследването на въпроса в Европа (Margarete Zimmermann). Втората се отнася до разпространението на дебата; тя разглежда въздействието на известни творби като *De mulieribus claris* на Бокачо (Catherine Deutsch) и въпросите, свързани с превода и адаптацията (Claire Gheeraert-Grafeuille) (Срв. Cromer 2017: 360-361). Третата перспектива разкрива портретите на изключителни жени, включили се в дебатите в Испания, Германия, Великобритания, като за италианския са включени Модерата Фонте, Лукреция Маринели и Арканджела Таработи (Daria Perocco, Jean-Claude Zancarini).

Тази нова визия, постигната чрез многобройните аналитични перспективи на работата и полифонията на гласовете на този огромен транснационален спор, който обхваща няколко века, по думите на Кромер: учи, че това, което някога е било представяно като философска и литературна традиция, "риторична игра" (Viennot 2012: 12), всъщност потвърждава за вековните въпроси за и против по отношение на равенството между половете. Това е точно това, което насърчава или осушява социално-политическите промени и поражда различни версии на феминизма от двадесети век (Pellegrin 2017), като междувременно работи за оформяне на настоящото (съвременно) разбиране за равенство и неравенство (Срв. Cromer 2017: 361).

Предстоящата инициатива *Femmes de guerre* (XVIe-XVIIIe siècle), Париж (29-30 март 2019) се фокусира на въпроса за представителствата и мястото на жените в битки и войни (като "войници", "военоначалници", "господарки" или кралици) от Средновековието до наши дни. Целта на конференцията все пак е мултидисциплинарната перспектива: с интерес към литература, история, история на изкуството, история на науката и т.н. Сравнителните перспективи също ще бъдат приветствани: те ще спомогнат за оценяването на явленията¹. Дори в тази перспектива текстовете на Модерата Фонте и Лукреция Маринели биха могли отново да бъдат представителни, тъй като самите те пропагандират един специфичен образ - *femina virilis*.

Отвъд работата на участващите историци, целият набор от научни разяснения както и наличните писмени и визуални материали и библиографии, сайтът SIEFAR представлява ценен ресурс за изследване на феминизма и пола. Както би могло да се забележи не само от предстоящата конференция, но и от

¹ <http://siefar.org/en/femmes-de-guerre/#sdfootnote13sym>

предходните инициативи на SIEFAR, че с готовност се възприема значението на (повторното) четене на проблема за отношенията между половете и в текущия контекст във Франция, а и в други европейски страни, където въпросите за пола и сексуалността са от значение за водените дебати в медиите и политическите арени в продължение на няколко години. Така например, във Франция конфронтации, които поставят под въпрос училищното преподаване на равенството между момичетата и момчетата - довежда до премахването през юни 2014г. на експерименталната програма за равенство във френското образование. Неминуемо тенденциите в България, като част от европейската общност, постепенно навлизат и ще навлизат както в медиите, така и на политическата арена. Като пример би могъл да се споменат предложенията за Националната програма за превенция и защита от домашно насилие за 2017 - 2018г.

Повтарящият се въпрос за това как да се разбере и да се преодолее неравенството, основано на пола, предполага приложимостта на историческото разследване, което тества не само съвременните аргументи, но и как знанието се изгражда на скалистия път към равенството. В български контекст едно изследване на творчеството на две ранно-модерни писателки, признати от критиката като представителни примери за литература, част от дебата за *superiorità/inferiorità* (*превъзходство/ непълноценност*) на мъжа и жената от ранно-модерното време, би могло да постави началото на представяне на този значим европейски дебат. Тъй като се използва един подход в по-широк културно-исторически контекст, дисертацията предлага панорама, чрез интерпретиране и ситуиране в традицията. Също така в дисертацията се прави опит да се изведат връзките на текстовете на жените писателки със средата, която въздейства върху акта на творчество и от която текстовете са получили форма, на която са мисловна реакция и върху която са въздействали (Срв. Ангелов 1988: 77), което дава възможност да се хвърли светлина на културологичните, философски, социални и правни аспекти, свързани с *жените* в специфичната ситуация на Венеция от ранната модерност.

2. ОБЕКТ И ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

Следвайки темпоралната индикация заложена в заглавието си, дисертацията се фокусира върху проблематиката за творчеството на двете венециански писателки Модерата Фонте и Лукреция Маринели, от края на XVI и началото на XVIIв. Съгласно тази стратегия, **обектът** на настоящето изследване - творчеството на двете венециански писателки, открива няколко проблемни полета. Те неизбежно се оформят и са свързани с въпросите какво означава жена да е писател и оригинален мислител в ранно-модерното време и какво е съдържанието на самите произведения, чиито теми засягат женския пол?

Допълнително усложнение за изследването, създава литературната форма, защото докато женската литературна продукция от периода е до голяма степен ограничена до лирическата поезия, то Фонте и Маринели в своите произведения "предлагат освежаващо разнообразие от гласове и жанрове"(Срв. Benedetti 2012: 1) и не на последно място, изправянето пред факта, че цялото им творчество е било публикувано в тяхното време, а не е останало като ръкописи.

Тъй като се изправяме пред проблема за жена автор от ранно-модерното време, която пише във връзка с дебат между половете, като отправна точка в настоящето изследване се използва въпроса за *querelle des femmes / des sexes*. На тази основа се прави опит за осмисляне и интерпретацията на творчеството на двете писателки в контекста на цялостната дискусия върху природата и ценността на човека, която става значим феномен на западноевропейската мисъл и култура в продължение на столетия.

От своя страна, що се касае структурата, предметните области в изследването са на две нива - конкретни исторически личности (биография на писателките) и творчество (литературна продукция). **Предмет** на дисертационния труд е рефлексията на писателките на концептуалните **модели (образ, образност, роли)** за жените, формиращи в различни по вид: а) литературни форми, причислени към дискусията за половете и б) специфичния венециански контекст.

В този смисъл, вниманието на изследването поставя конкретни акценти върху понятието *querelle des femmes / des sexes* - т.е. върху неговия (епистемологически и критически) потенциал да предложи инструменти за културна и социална критика. Разбира се, в изследването не се изпуска от внимание, че "самият акт на писане е в отношение към читателските реакции, най-сетне - че читателят може да бъде открит вътре в самия текст. Казано иначе, определена среда въздейства върху акта на творчество чрез културни норми и читателски, зрителски, слушателски очаквания"(Ангелов 2009: 25).

3. ЦЕЛ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Основна цел на дисертационния труд е културологичният анализ на две произведения от творчеството на Модерата Фонте и Лукреция Маринели, насочен към извеждане на структурите и социалните и културните модели, които стоят в основата на рефлексията на двете писателки към един от основните проблеми за цялата западноевропейска култура за *superiorità/inferiorità (превъзходство/ непълноценност)* на мъжа и жената. Като се отчита новостта на проблематиката в изследванията на български език, както и въпросите, възникнали при предварителното проучване, пред изследването се изисква необходимостта да се постави като **основна задача** представянето на ценността

на текстовете, позиционирайки ги в определена мисловна традиция и културно наследство. На тази основа, ограничавайки се до два текста от творчеството на писателките - причислени към *querelle des femmes*, те се разглеждат като феномен не само на историята на пола, но и на социалната, интелектуалната, идейната и културна история.

Стратегията на дисертацията **цели в първата обособена глава:**

а) системно теоретично представяне на утвърдените към момента разбирания за *querelle des femmes*; **б) извеждане** на основните *теоретични постановки, категории и подходи* на *querelle* - изследванията, и осъществено на тази основа:

- *реконструиране на наличните методи и подходи на изследване* на причислените към този дебат текстове;
- *представяне на характерните модели.*

В тази връзка, **задача на първата част на дисертацията е:** **1)** да предложи работно понятие, чрез което да се направи *обзор на основните тенденции*; **2)** ограничавайки *ключовите дефиниции и проблемни кръгове*, обособили се в по-широкото поле на изследванията на *женското писане и писането в защита и порицание на женския пол*; за да **3)** се изведат проблемите при *интерпретиране на текстовете и причисляване към двете опозиции - защитници и клеветници на женския пол*; **4)** за да може да се въведе по този начин работна класификация на понятието *querelle des femmes* - *литературна форма, теми, хронология*. Идеята на дисертационния текст е на този фон: **5)** да бъдат позиционирани и анализирани в компаративен план водещите стратегии, които в последните няколко десетилетия се оформят в *изследванията*, без обаче да бъдат *фокусна точка на изследването*, а да **6)** бъдат основа за проследяване на историческото развитие на защитите и порицанията на жените, и изградените модели в литературните текстове, причислени към корпуса на *querelle des femmes* и в частност на италианската *querelle des femmes*. Подобна интенция неминуемо си поставя и прагматичната **задача:** **7)** да *позиционира текстовете* на писателките Модерата Фонте и Лукреция Маринели в идейното развитие на италианската дискусия; която от своя страна, **8)** да спомогне за извеждането на своя логика и методика за анализ на творбите, конструирана на основата на *интердисциплинарни изследователски практики в полето на литературното творчество на жените*; като заедно с това **9)** разшири категориинно-понятийния апарат в това изследователско поле на български език.

Задачата във втората обособена глава е да се демонстрира, че *querelle*, която се е развила около 1600г. във Венеция съставя "културна изключителност" и е свързана със специфичната културна, социална, политическа ситуация на Венецианската република. Това представяне е следствие от презумцията, че би било погрешно да се анализира само по себе си творчеството на жените

писателки като съотнесено единствено с техния пол и провеждано изолирано от социалните реалности и ценности на общността, към която принадлежат.

Във връзка с постигането на поставената цел, насочена към извеждане на структурите и социалните и културните модели, които стоят в основата на рефлексията на двете писателки, изследването се фокусира на специфичната социо-културна обстановка на мястото, където са живяли авторките и се развива дискусията, към която са причислени публикациите на два от текстовете им. За разглеждане като *case studies* на свързаното публикуване на два от техните текстове са изведени и следните **изследователски задачи**:

1) Да се изясни произхода и социалната функция на понятия като: *virtù* (добродетел), република (*respublica*), венециански мит, *monaca forzata* (принудително замонашена) и *dimessa* (светска неомъжена жена);

2) Да се представи спецификата на Венеция от края на XVI и началото на XVIIв., за да се реконструира социо-политическата и културна ситуация;

3) Да се направи опит да се състави картина на правната и социална самоличност/образ/образност на жените във Венецианската република.

Поставената **в третата обособена част задача** е представянето на биографията и цялостното творчество на Фонте и Маринели, като особено внимание се отделя на анализа на два от техните текстове - *Il merito delle donne dove chiaramente si scopre quanto sono elle degne e più perfette de gli uomini* (Ценността на жените, където ясно се разкрива колко те са достойни и по-съвършени от мъжете) и *La nobiltà et l'eccellenza delle donne, co' difetti et mancamenti de gli uomini* (Благородството и превъзходността на жените, с дефектите и пороците на мъжете). При представянето в настоящата работа се следва структурата на оригиналните текстове и привеждането на по-дълги цитати от своя страна цели да предостави директен допир с една непозната литература от ранно-модерна Венеция, тъй като текстовете не са познати и превеждани на български език. Не на последно място, привеждането на по-дълги пасажки от двете произведения, дава възможност да се направи непосредствена съпоставка между двата текста и различния маниер на писане на двете писателки, съобразен с литературната форма – диалог при Фонте и трактат при Маринели. За разяснение на някои значения на манифестираната риторика в рамката на "образа на жената" в литературните текстове от XVI в. се представят за сравнение и други автори. Това разбира се, помага да се долови по-лесно колко е иновативното и колко е повтарящото се, характерно за текстовете от този период и да се избегне риска да се неутрализира новостта на авторския замисъл.

4. ОСНОВНА ТЕЗА И ХИПОТЕЗА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В изследването като фокусна точка се поставя рефлексията, от една страна като мисъл, размисъл на жена (писателка) за жените, но и рефлексията - като отразен образ на затвърдени културни модели както на тогавашната венецианска култура и в същото време на натрупаната хилядолетна културна история. Съзнателният стремеж на дисертационния труд е да аргументира *тезата*, че в края на XVI и началото на XVIIв. социо-културния климат във Венеция, предпоставя за появата и формирането на писателките, като самият акт на творчество на Модерата Фонте и Лукреция Маринели е неизменно свързан с културата на Венеция и "венецианска изключителност", и не на последно място, той е реакция на използваните стратегии от мъже-писатели.

Вследствие на направеното предварително проучване на обособения литературен корпус на писането в защита и порицание на женския пол се работи върху водещата *хипотеза*, че Фонте и Маринели избират определени жанрове и теми, защото осъзнато търсят да легитимират своята литературна дейност. Разбира се, не се изпуска от внимание, че самите те – живот и творчество – са представителство на определен модел. На тази основа се работи върху хипотезата, че публикацията на текстовете им не е случайна и е осмисляна като резултат от съзнателни и преднамерени *актове на легитимация на един мит за града - този път женски*.

Към текстовете се подхожда като към еталонни (както може да се види от проследената италианска дискусия), защото те се явяват съобразен връх в едно специфично измерение на западноевропейската култура - проблема за неприкословното утвърждаване на превъзходството на мъжа и оттук съответното отношение между мъжа и жената. Също така чрез текстовете може да се научи нещо повече не само за приноса на интелектуалната жена за научния живот в края на XVIв. и началото на XVIIв., но и да се направят някои предположения по идеологията, мотивите и претенциите на тези писателки и поставяне под въпрос дали те препоръчват подобряване на икономическите, социалните и политическите условия на жени, дали те изразяват и по какъв начин промяна в отношенията между половете за ранно-модерното венецианско общество или техните произведения са само част от една риторична производителност и традиция, която спомага да се утвърдят като автори.

5. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ИНСТРУМЕНТАРИУМ

Така поставените цел и задачи, обуславят и избрания методологически инструментариум, включващ съвкупност от подходи и методи. Те изискват съчетание от методи характерни за микроисторията - теоретичен анализ, критико-литературен анализ, конкретизация, исторически метод и др. Към оригиналните текстове от методологична гледна точка се пристъпва като се съчетава последователно интерпретиране на текст и критико-литературен анализ

на диалога (при Фонте) и трактата (Маринели). Тъй като обект на изследването са преди всичко литературни текстове, централен е критико-литературния анализ на определени произведения на Фонте и Маринели. Освен това, за да може да се изяснят някои значения на манифестираната риторика в рамката на "образа на жената" в литературните текстове от XVIв. се представят за сравнение и други автори.

Строго следвайки тенденциите от последните двадесет години в дисертационния труд особено внимание се обръща на историко-културния контекст, за да може да се представи сложната историческа среда в момента на писане и публикуване на текстовете. Представянето на институционалния, идеологически и историко-юридически аспект цели да се покажат връзките между социална среда, личности и литературните произведения.

6. ОГРАНИЧИТЕЛНИ УСЛОВИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

В процеса на изследване и решаване на поставените задачи са очертани следните допускания и ограничения:

- Настоящият дисертационен труд не си поставя амбициозната и мащабна задача да представи една цялостна и универсална концепция за изследване на женското писане за периода на ранната модерност. Използвайки понятието *querelle des femmes* и симптоматични текстове, причислени към италианския дебат се прави опит за представяне на анализ и обобщение на най – често използваните модели в литературата и да се позиционират текстовете на Фонте и Маринели не само в хронологичната рамка, но и на траекторията на развитие на идеите, нагласите към двата пола, както и предложените модели.

- Изборът да се разглеждат тези авторки заедно и да се приемат като основни две от техните работи, се прави от една страна, на основа на съдържанието на текстовете, които биват причислявани към дебата за жените, наречен *querelle des femmes*, а от друга – свързаното им публикуване. Именно това се случва с дебата във Венеция, който се заражда чрез свързани публикации, започващи с трактата на Джузепе Паси *I donneschi difetti* (*Женските недостатъци*), публикуван през 1599г. във Венеция и последвалия отговор - публикацията през 1600г. на творбите на Лукреция Маринели *La nobiltà et l'eccellenza delle donne* (*Благородството и превъзходността на жените*) и *Il merito delle donne* (*Ценността на жените*) на Модерата Фонте. Въпреки че някои съвременни изследователи изолират трактата на Паси и последвалия отговор на Маринели и Фонте, класифицирайки ги като първи (по-ранен) дебат на италианския *querelle* (Срв. Frize 2013: 17), в настоящето изследване се настоява дебатът да бъде разглеждан като чисто венециански феномен.

- В настоящата работа обаче критико-литературния анализ на диалога (при Фонте) и трактата (Маринели) е ограничен и не се анализира доколко някои от

аргументите или примерите на писателките и техните опоненти са валидни, тъй като интереса е чисто културологичен, насочен към извеждане на структурите и социалните и културните модели, които стоят в основата на рефлексията на двете писателки за един от основните проблеми за цялата западно-европейска култура за *superiorità/inferiorità* (превъзходство/ непълноценност) на мъжа и жената в ранно-модерното време.

7. ИЗТОЧНИЦИ И ОБХВАТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Изследването е разгърнато на основата на обзор и анализ на широк кръг от автори, тъй като творчеството на писателките Модерата Фонте и Лукреция Маринели методологично се поставя в пресечната точка на представената литературна, специфичната социо-политическа и културна история, както и развитието на законодателството и правните положения на жените във Венецианската република. На тази основа, освен оригиналните текстове на конкретните писателки от ранно-модерна Венеция, в разработването на дисертацията са проучени и използвани значителен брой изследвания - монографии и статии - на английски, италиански и френски език. За целите на дисертацията бяха събрани и значителен брой, различни по вид изображения, част от които са поместени в обособено приложение към основния текст.

II. СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Обща структура на изложението

Предложеният за вътрешна защита вариант на дисертацията се състои от увод, три глави, заключение и списък на използваната литература, индекс на изображенията (Приложение 1), приложение с допълнителни материали (Приложение 2), резюме на основните изводи и постигнатите резултати и декларация за авторство на дисертационното изследване. Обемът е 354 страници, библиография от 18 стр., 17 изображения и 1 таблица.

Композиционно е организирана в следната структура:

Увод.....	4
1. Дискусията относно жените - <i>Querelle des femmes</i>	16
1.1. Дефиниция, теми, периодизация на <i>querelle des femmes</i>	19
1.1.1. Литературна форма.....	22
1.1.2. Исторически граници на <i>querelle des femmes</i>	26
1.1.3. <i>Querelle des femmes</i> и <i>Querelle du féminisme</i>	28
1.2. Италианският <i>querelle des femmes</i>	31
1.2.1. Начало на италианския <i>querelle des femmes</i> и литературни модели	32

1.2.1.1. Жени-творци от XVв.: Изота Ногарола, Касандра Феделе, Лаура Черета.....	34
1.2.1.2. Патронажът в XVв. и развитието в моделите на <i>querelle</i> -текстовете	37
1.2.2. Зрелият дебат от XVIв.	40
1.2.2.1. Галеацо Флавио Капра (<i>Della eccellenza e dignità delle donne</i>) и Балдасаре Кастильоне (<i>Il libro del Cortegiano</i>).....	40
1.2.2.2. Автори на текстове и модели за женско поведение от XVIв.	45
1.2.2.2.1. Стефано Гуацо - <i>La civil conversazione</i>	49
1.2.2.2.2. Торквато Тасо - <i>Discorso della virtù femminile e donnesca</i>	52
1.2.3. Дискусиите от края на XVIв. и началото на XVIIв.....	55
1.2.4. Обобщение	64
2. "Венецианската изключителност" и митовите на Венецианската република	66
2.1. Градът над солените води и Венецианската република	67
2.2. Венеция като мит	70
2.2.1. Социална структура, устройство и форма на управление на република Венеция	73
2.2.1.1. Устройство и форма на управление	80
2.2.1.2. "Добродетелите" на републиката	85
2.2.2. Митът за "републиканската свобода"	88
2.2.3. Особенности във венецианското отношение между религия и държава и рефлексията върху празничния календар	95
2.2.4. Митовите за Венеция и визуално представяне	104
2.3. Положение и роля на жените във Венецианската република	114
2.3.1. Брак и социална мобилност	116
2.3.1.1. Сумптуарни закони.....	122
2.3.1.2. Въпросът за зестрата и наследяването	126
2.3.1.3. Брачни войни	133
2.4. Обобщение	141
3. Рефлексията на жената в творчеството на Модерата Фонте и Лукреция Маринели	146
3.1. Модерата Фонте (Модеста да Поцо 1555–1592) - живот и творчество	157
3.1.1. <i>I tradici canti del Floridoro</i>	161
3.1.2. <i>Il merito delle donne</i>	164
3.1.2.1. Ден първи (<i>Giornata prima</i>)	170
3.1.2.1. 1. Персонажите.....	172
3.1.2.1. 2. Градината на домашния разговор.....	178
3.1.2.1.3. Играта на дамите.....	184
3.1.2.2. Втори ден (<i>Giornata seconda</i>)	202
3.1.2.2.1. Темата за приятелството като " <i>cagion d'ogni bene</i> "	205
3.1.2.2.2. Човешкото познание и женското образование.....	210
3.1.2.2.2.1. Речта на Леонора – демонстрация на ораторско изкуство и красноречие.....	221
3.1.2.2.2.2. Венеция на Фонте като демонстрация на изключителност и познания	232
3.1.2.2.2.3. Венецианските жени на Фонте.....	237
3.1.3. Обобщение.....	250
3.2. Лукреция Маринели (Lucrezia Marinella 1571-1653) - живот и творчество.....	253
3.2.1. <i>La nobiltà et l'eccellenza delle donne, co'difetti e mancamenti degli uomini</i> : контекст, структура и източници	266

3.2.1.1. За благородството на имената, с които е украсен женския пол (<i>Della nobiltà de'Nomi con i quali è adornato il donnesco sesso</i>)	273
3.2.1.2. Благородството като функция на причините.....	279
3.2.1.3.Теология на красотата	283
3.2.1.4. <i>Delle ragioni tratte dalle nobili operationi, e dai detti degli huomini verso le donne</i>	293
3.2.1.5. За благородните постъпки и добродетелите на жените.....	297
3.2.1.5.1. Каталогът на Маринели	302
3.2.1.5.1.1. За учените жени	303
3.2.1.5.1. 2. За умерените и въздържани жени	307
3.2.1.5.1. 3. За смелите и безстрашни жени.....	308
3.2.1.5.1. 4. За благоразумните и вещи в съветите жени.....	310
3.2.1.5.1. 5. За справедливите и лоялни жени.....	311
3.2.1.5.1. 6. За великолепните и великодушните жени	312
3.2.1.5.1. 7. За жените знаменити и известни във военното изкуство и битките	314
3.2.1.5.1. 8. За страданието и търпимостта на жените.....	315
3.2.1.5.1.9. За жените със здраво телосложение и пренебрегващи слабостта.....	316
3.2.1.5.1.10. За любовта на жените към бащи, съпрузи, братя и синове.....	317
3.2.1.5.1. 11. За обичта към отечеството.....	319
3.2.1.6. Отговор на твърде повърхностните и неоснователни доводи, използвани от мъжете	321
3.2.1.6.1. Мнението на Ерколе Тасо и монсиньор Ариго ди Намур, разказано и отхвърлено	327
3.2.1.6.2. Възгледът на Спероне Сперони, разказан и разрушен	330
3.2.1.6.3. Предположението на Торквато Тасо - изложено и отхвърлено	331
3.2.1.6.4. Срещу възгледа на Бокачо	332
3.2.2.Обобщение	336
Заклучение	341
Библиография.....	355
Приложение 1.....	372
Приложение 2.....	381

2. Кратко изложение на дисертационния труд

С намерението да ситуира дисертацията и да ограничи изследването, тъй като се изправяме пред проблема за жена автор от ранно-модерното време, която

пише във връзка с дебат между половете, като отправна точка в настоящето изследване се използва понятието *querelle des femmes*. На него е отделена **първата глава**, в която се представя понятието *querelle des femmes/ des sexes*, като се задава рамката на комплексния феномен, започвайки от по-широкия европейски контекст, литературната форма и проблемите при интерпретацията на текстовете от съвременните изследователи.

Феноменът на дебат между половете в литературната и иконографска продукция съществува още през средновековието, както показва и изследването на Хелън Солтерер, и както го представя образа на Кристин де Пизан - *Cité des dames* (*Градът на дамите*), а думата *querelle* се появява много по-късно за описание на този голям дебат между половете. Въпреки че съществува хронологичното несъответствие между феномена и термина, който го обозначава, се приема схващането на Маргарете Цимерман, че използването на *querelle* като централно понятие на изследване е полезно не само за джендър, но и за хуманитарните изследвания (Срв. Zimmermann 2014: 181-183). Съобразявайки се със сложната структура и със собствената история на лексемата, е следвана тенденцията (както в англосезичните, така и романски изследвания), наложена след публикацията на Джоан Кели "Early Feminist Theory and the *Querelle des Femmes*, 1400–1789", от 1982г., терминът *querelle des femmes* да не бъде превеждан и да бъде съгласуван в женски род.

Като основа се споделя мнението на изследователките Бок и Цимерман, според които *querelle des femmes / des sexes* е един технически термин, творение на XXв., който отправя към много по-комплексен феномен: един всеобхватен дебат за пола, в който не само жените, но и мъжете са обект на дискусия. Според тези изследователки, това е разпра посредством слово и образ, но също така и за думи и образи (Срв. Bock, Zimmermann 1997: 16). В настоящата работа основен акцент се поставя върху литературната форма. Проблемите, които стоят при интерпретацията на текстовете, причислени към *querelle* от съвременните изследователи и дебатът за "феминизъм" преди XXв. се засягат отделно в обособена подточка. Този подход е в следствие на актуалното преразглеждане на проблема с предмодерния феминизъм, видян още през 1985г. от Беатрис Готлиб, но поставен на дискусия за *querelle des femmes* през последните двадесет години от изследователи като Бок, Цимерман, Кемело и Уорнър. Гизела Бок вижда проблематичност в използването на етикета "феминистки" по отношение на корпуса от текстове на *querelle des sexes*, тъй като той е едновременно по-обширен и по-тесен: по-обширен, защото *querelle*, именно във формата му на спор, включва не само доброжелателни, но и враждебни на жените текстове; по-тесен, тъй като не включва всички видове доброжелателни към жените или "феминистки" мнения. Допълнително, под названието "феминизъм" на гласовете на жените се придава много по-голяма тежест, отколкото на тези на мъжете,

докато под названието *querelle des femmes* числено броя на мъжките гласове - както мизогинистични, така и филогинистки - са повече (Срв. Вокс 1997: 341). Изследователи като Бок и Кемело подчертават, че е желателно да се реконструира "силно" мислене на жените от миналото, без обаче да се използва модерна категория на етиктиране.

Подхождайки към темата на настоящето изследване като удачен пример да се демонстрира валидността на термина *querelle*, като инструмент за едно интердисциплинарно изследване, като отправна точка става обобщението на Линдън Уорнър, че разглеждането на *querelle* само като въпрос на историята на жените, пропуска ключов момент от трайното значение на дебата, а именно, че жените и техните защитници, по-голямата част, от които са били мъже, са били част от ново, устойчиво внимание към състоянието на човека. Отделно *querelle* - текстовете спокойно могат да бъдат четени като ценност/малоценност и социални роли на жените, но и обратно - на мъжете, така имаме не просто *querelle des femmes*, но *querelle des sexes*. Като методологическо улеснение се приема очертаването на хронологична рамка, в която да се контекстуализират ключовите произведения на защитите и порицанията на жените, и изградените модели в литературните текстове, причислени към корпуса на *querelle des femmes* и в частност на италианската. Представянето на хронология на италианската дискусия за жената и литературните модели се използва, за да се стесни фокуса на изследване и за демонстрация на това, че творчеството на писателките бележи един своеобразен връх в италианската дискусия. Това се случва с дебата във Венеция, който се заражда чрез свързани публикации, започващи с трактата на Джузепе Паси *I donneschi difetti* (*Женските недостатъци*), публикуван през 1599г. във Венеция и последващия отговор - публикацията през 1600г. на творбите на Лукреция Маринели *La nobiltà et l'eccellenza delle donne* (*Благородството и превъзходността на жените*) и *Il merito delle donne* (*Ценността на жените*) на Модерата Фонте. Съвременните критици определят като изключително събитие издаването на две творби на писателки, в разстояние на няколко месеца, в един и същи град, върху един и същ аргумент. Някои изследователи дори го отделят като първи (по-ранен) дебат на италианската *querelle*. Тази ситуация естествено повдига въпроса защо именно във Венецианската република се появяват първите женски отговори, под форма не просто на *imitatio* (*подражание*). От друга страна се оформя и въпроса дали може да се търси връзка между конкретно историческо събитие с публикацията на трактата на Джузепе Паси във Венеция и последващия отговор на Лукреция Маринели и Модерата Фонте? Или това е просто "социална игра", част от стратегиите на венецианските печатари и индивидуалната стратегия на писателките за легитимиране на собствената им литературна дейност?

Съблюдавайки логиката на възникналите въпроси в настоящето изследване се следва тенденцията от последните двадесет години, като се обръща внимание на историко-културния контекст, в който са писани творбите и се продължава линията на изследване на Маргарете Цимерман, Адриана Кемело и Вирджиния Кокс. В настоящето изследване се настоява развилия се дебат през 1600г. да бъде разглеждан като чисто венециански феномен. Така творчеството на писателките Модерата Фонте и Лукреция Маринели методологично се поставя в пресечната точка на представената литературна, специфичната културна и политическа история.

Втората глава на дисертацията е разгърнатата в контекста на *case studies*. Така се реконструира развитието на законодателството и правните разпоредби, легитимиращи положението и ролите на жените във Венецианската република, като акцентът на първата част от представянето на Венеция пада върху митовете за града. Представянето на институционалния, идеологически и историко-юридически аспект цели да се покажат връзките между социална среда, личности и литературните произведения. Задачата във втора глава е да се демонстрира, че *querelle*, която се е развила около 1600г. във Венеция съставя "културна изключителност" и е свързана със специфичната културна, социална, политическа ситуация на Венецианската република. Това представяне е следствие от презумцията, че би било погрешно да се анализира само по себе си творчеството на жените писателки като съотносено единствено с техния пол и провеждано изолирано от социалните реалности и ценности на общността, към която принадлежат (Срв. Ангелов 1988: 77). Отделянето в самостоятелна глава на венецианската "културна изключителност" е с цел да хвърли светлина не само върху социалната йерархия, но и да се демонстрира, че в контекста на това време, обществата не са единствено продукт на властта на управляващите, която хората от народа претърпяват или възприемат. Митовете за Венеция - като град, като свободна република, като образец са механизми, чрез които се изграждат образност и идеология, които мъжете и жените на Венецианската република не само споделят, но и спрямо която действат, конструират йерархии, определят идентичности, изграждат легитимности. От друга страна, чрез пространното представяне на брачните стратегии, проблемите около зестрата и юридическите практики се прави опит да се състави картина на правната и социална самоличност/образ/образност на жените във Венецианската република. Изложеното манифестира, че практиките са по-показателни за ролята и възможностите на жените, отколкото предписанията и трактатите за жените и за семейството в изследвания исторически период. Това е едно свидетелство, че жените не са съвсем беззащитни, нито са били без правомощия за вземане на решения, доказвайки че в рамките на маргинализираното пространство, все още имат място за маневриране.

На тази основа в стратегията на дисертацията, рефлексите на Фонте и Маринели са изведени в смисъла на репрезентирани специфичен дебат в конкретно място. В *третата обособена глава* се представят биографиите на двете авторки и тяхното творчество, както и пространен анализ на произведенията *Il merito delle donne* (*Ценността на жените*) и *La nobiltà et l'eccellenza delle donne* (*Благородството и превъзходността на жените*). При представянето не се изпуска от внимание, че самите писателки и техният живот и творчество – са представителство на определени модели. Самият акт на творчеството им се разглежда като неизменно свързан с културата на Венеция и "венецианска изключителност" и не на последно място, той се разглежда като реакция на използваните стратегии от мъже-писатели. Основание за тази насока на изследване, се намира от изследванията на Кокс на мотивите за създаване на *querelle*-текстове. Според изследователката, упражненията за похвала и порицание на жените може да бъде начин на себепозициониране на авторите - интелектуално (например като хуманист, а не схоластик), или социално (като по-скоро придворен и светски човек, отколкото духовник или член на академия), - или средство за осигуряване на патронажа от влиятелна дама, или показване на риторични умения (Срв. Сох 1997: 15-16). Въпреки че може да се постави под въпрос до колко може да се направи рязко разграничение в ранно-модерното време между придворен и светски човек и духовник или член на академия, тук се извежда, че писането в защита на жените може да бъде начин на себепозициониране и индивидуална стратегия за легитимиране на собствената литературна дейност на писателките Фонте и Маринели. *Querelle des femmes* преди всичко като литературен дебат, т.е. публикувани текстове, осигурява на жените като писателки възможността да се ползват от "право на отговор".

В настоящата работа като цяло се следва структурата на оригиналните текстове и привеждането на по-дълги цитати от своя страна цели да предостави директен допир с една непозната литература от ранно-модерна Венеция, тъй като текстовете не са познати и превеждани на български език.

В структурно отношение след представянето на биографията на Модерата Фонте, въпреки че фокусът в настоящето изследване е върху произведението *Il merito delle donne* (*Ценността на жените*) в самостоятелен параграф се представя произведението *I tradici canti del Floridoro* (*Тринадесет песни за Флоридоро*). Това се прави, защото както подчертават съвременните изследователи, то не само предхожда диалога, но е от възлово значение за разбиране на последвалото творчество на писателката.

При самото представяне на *Il merito delle donne* условно се следва направеното разпределение от Фонте в две части или *Due giornate* (два дни). Модерата Фонте започва първия ден на своя разказ (*Giornata prima*) с възхвала към благородната Венеция, преди да представи персонажите си и да въведе в

обстановката на градината, в която ще се проведе диалога. Самата писателка размислите за жените представя чрез "домашна беседа", между седем венециански жени - Адриана, Вирджиния, Леонора, Лукреция, Корнелия, Корина и Елена (Срв. Fonte 2008 : 10). Авторката не само започва въвеждането на персонажите, чрез техния брачен статут, но и маркира два полюса - младоженка и вдовица, между които се затваря въпроса не само за брака, а и изказаните мнения и заети позиции в самия диалог (Срв. Fonte 2008: 10). Три от героините са омъжени (едната само от няколко месеца), две са вдовици и две неомъжени. Фонте обаче организира вътре в триадата по статут едно раздвояване на основата на възраст - вдовица - млада и стара, омъжена - от скоро и от много години и т.н., които отварят възможността на "говорещите субекти да сплетат помежду си силовите линии, които определят последващото развитие на диалога"(Chemello 1983: 109).

По протежение на диалога в два дни, се затвърждава, че женския брачен статут и взаимоотношенията с мъжете са винаги централни за това как венецианските жени в ранно-модерното време са могли да се реализират в своя живот. Новият статут на персонажите Леонора и Елена (едната като вдовица и другата, като младоженка) е част от мотивацията и непосредствеността на предмета на разговора. Поставеният от Фонте фокус е върху несъвършенствата на мъжете и това косвено е нейния панегирик за жените, без да се правят женските добродетели фокусна точка. За да бъде организиран диалогът, а и миниатюрното общество, съставено от жените-оратори в литературния диалог, Фонте избира да трансформира чисто женския разговор в игрови процес срещу мъжките недостатъци с обвинители и защитници. Темата е изобличаването на мъжете, но самата игра поставя жени срещу жени в дискусията по въпроса за стойността на мъжете и брака, респективно рефлексията - ценността на жените. Именно защото персонажите са от различни възрасти, позволява на писателката да изрази множество от гледни точки, обхващащи различните измерения от живота на жената и отношенията им с мъже, сблъсквайки радикалните и консервативни възгледи, които съществуват сред самите жени, не само между мъже и жени. Важно е да се вземе под внимание, че Модерата Фонте твори в период, в който по редица икономически и социални причини, брачните перспективи на венецианските жени от по-горните социални класи са рязко ограничени и безпрецедентен брой жени се оказват изправени пред възможността да влязат в манастир или да останат в дома си, лишени от зестра, от която произтича женската икономическа мощ и традиционно социален престиж. При тези обстоятелства, за жената-писател да критикува зестрата, да поставя под въпрос предимствата на брака и да се спекулира с перспективата за възможност за живот извън него, е нещо, което трябва да се чете повече като политически жест, колкото наклонност. От друга страна, в известен смисъл,

особено когато е съпоставен с други творби от онова време, *Il merito* на Фонте затваря до известна степен разликата между литературните репрезентации на жените, които са изградени образи, отделени от реалността, и действителната конкретна реалност на живота на жените в този период. Диалогът освен че задава една панорама на възгледите на жените, съобразен със социалните позиции, които имат, очертава въпроса за отношенията между половете. Като основен проблем е поставена комуникацията между тях. Пространно се разглеждат какви условия трябва да бъдат изпълнени, за да бъдат жените чути като говорители с потенциал да се равняват по способност и убеждаване на мъжете. В основата на замисъла на диалога стои осъзнатия морален проблем, че срещу жените се извършват несправедливости от бащи, братя, съпрузи, синове и любовници. Добродетелта стои в основата, като е разбирана като състояние или разположение и хората са възхвалявани или обвинявани за избора, който те са склонни да правят. Следователно, жените като неоправдани имат пълното основание да се защитят, като беседите от втория ден (*Giornata seconda*) очертават програма как това да се постигне. Апелът е за образование на жените с едно познание, което не е просто знание на факти за света, които са демонстрирани от персонажите, като например дискусиите за небесните тела, образуването на вятъра и т.н., а за едно познание, носещо способност за мислене, способност за разбиране, способност за различаване, водещи до артистично и културно извисяване и социална свобода, изразяваща се в умението да се предпазят от различните заплахи за тяхната добродетел, да могат да направят самостоятелен избор и да намерят собствено място и да бъдат полезни в едно йерархично общество, каквото е венецианското. Пътят към добродетелта, Фонте вижда в образоването на жените. Чрез персонажа Корина авторката показва, че една жена, която не е омъжена и не е в манастир, може да бъде в полза на държавата и има възможност за пълното посвещаване на обучението, което да доведе до слава. А принципът за взаиморазбирателство – отношенията между мъже и жени, следва да се строят преди всичко на признаването на техните човешки достойства, което влече необходимостта от достигане на взаиморазбиране. Фонте не само създава прецедент с една литературна беседа, водена само от жени, но и предлага модел за фигурата на светската неомъжена жена (*dimessa*). Тук рефлектира венецианската действителност и необходимостта на хиляди жени да бъдат идентифицирани и оправдани в съществуването им. Авторката създава прецедент, представяйки персонажа Корина като отхвърлила идеята за брак и възможността, която избират мнозина жени, а именно да "остаряват в дома, служейки на племенници и завършват техния живот погребани преди да са умрели" (Fonte 2008: 18). Предложението за Корина е като наслаждаваща се на "свободата си, без да страда първо", упражнявайки се "в добродетелни действия и използвайки" своите "възвишени мисли в любими изучавания на буквите,

толкова хуманни, колкото божествени", "започва един живот небесен, давайки ви цялата добродетел, която ще ви направи безсмъртни"(Срв. Fonte 2008: 12). Декларираната в началото програма за живот и образ на жена от Корина в ролята ѝ на *dimessa*, в края на произведението вече е представена като формула в множествено число и за всички жени. Подражавайки в играта на Фонте, изследователката Кемело обединява ключовите моменти от двата споменати стиха, за да представи един образ на жена. "Славата" и "величието", които сами могат да постигнат едно име "вечно" и "ясно", което побеждава пределите на мимолетното, се постигат чрез "достойни учения" и "добро дело". Но едновременно с това се отбелязва, че "свободното сърце" се подхранва от "скромност" и "вежливост", съхранявайки се напълно в "добродетелта" и в "целомъдрието"(Срв. Chemello 1983: 148). Всъщност може да се предположи, че идеализираният образ е на образованата жена, за която целомъдрието е неизменно и с него се свързват всички останали добродетели. Така се достига и до централния проблем в текста на Фонте - взаимоотношенията между мъжете и жените, тъй като се твърди, че за всички злини и падението на жените са виновни мъжете. Чрез своите героини венецианската писателка твърди, че за доброто положение жените трябва да могат да убеждават мъжете, но сериозният проблем е как да бъде постигнато? Най-очевидният отговор е чрез образоването им. Със задачата да бъдат осведомени е натоварена Корина, която да напише "книга в тази материя, убеждавайки от милосърдие бедните девойки, които не ще знаят още да различават злото от доброто, това което е най-доброто за тях"(Fonte 2008: 12). Идеята е жените да бъдат осведомени и научени да могат да се предпазят и да постигнат своята свобода. В този случай обаче свободата се разбира не като изразяване на проективно-конструктивно отношение към света, не като създаване на такъв предметен свят, който се управлява и се контролира, а като такова отношение, когато един приема другия и другият го приема.

От друга страна, риторичният опит на Леонора с изнесената от нея реч е и една възможност да се манифестира авторовия замисъл за демонстриране на литературно съперничество с мъже-писатели и за оригиналност при изграждане на персонажите и развиване на дискурса. Поезия, риторика, разказ се редуват, за да покажат, че домашната беседа е една демонстрация на чувствителност към голяма част от актуалните академични дискусии от времето. Като цяло, играта на нейните дами, демонстрира лекотата в играта на писане на Фонте в различни маниери. Като цяло, диалогът създава ярка представа за материалната и въображаема текстура на женския живот и той прави връзката между културните възприятия на жените и социалните реалности, в които те са вкоренени. Това гъвкаво преместване между теория и практика е една от характеристиките на диалога, които служат за разграничаването му от по-голямата част от текстовете на *querelle des femmes*.

И ако Фонте избира възможностите на диалога за многозвучното огласяване на ценността на жените, то Маринели избира научно-философско представяне под формата на трактат, в който един глас изразява своите мнения. В *La nobiltà et l'eccellenza delle donne* (Благородството и превъзходността на жените) Маринели разглежда серия от въпроси, свързани с "благородството на имената (*nobiltà de'Nomi*)", с "причините (*cause*)", с "природата и същността (*natura e essenza*)", с "благородните действия (*nobil operazioni*)", "благородните постъпки и добродетели (*nobili attioni e virtù*)" на жените. Така от изложеното би могло да се проследи една доказателствена логика, според която жените и мъжете не са различни по отношение на действащата причина, която ги довежда до съществуване – самия Бог, но те биха могли да бъдат различни по отношение на различната идея в Божия ум и по отношение на целта (формалните и завършващи причини), следователно, жените имат различно предназначение, определено от Бога, тогава би било възможно да се твърди, че жените са по-благородни от мъжете. Оттук, въпреки че Маринели не стига до изричното заключение, че жените биха били по-благородни от мъжете, тя по-скоро заключава, че е възможно: "Ако е така, както в действителност е; защо не ще може да бъде жената по-благородната от мъжа, имайки тя по-рядка и забележителна Идея от него, както от нейната природа ясно може да се разбере?" (Marinella 1601: 9)

Обсъждането на Маринели ще продължи с материалната кауза, която представлява важна част от нейния аргумент, в който тя говори за тялото като материална причина на одушевеното същество. И все пак авторката излиза далеч отвъд Агрипа в аргументацията, за да установи превъзходството на жените посредством красотата. За разлика от Модерата Фонте, която използва темата за красотата за демонстрация на собствения поетичен талант, Маринели демонстрира способността си за философско обосноваване на възгледите си. Тя разглежда природата и същността на женския пол, изхождайки от една антропология на жената, базирана върху красотата и развиваща нейната теология на красотата. За да може накрая да преобърне аристотеловото твърдение и спокойно да може твърди, че "природата, познавайки съвършенството на женския пол, произвежда повече копия на жени, отколкото на мъже, като такава, която винаги или повече произвежда във всички неща това, което е по-добро и по-съвършено" (Marinella 1601: 23-24).

Обосноваването си Маринели започва с авторитети като Платон, Аристотел и Плотин, и продължава с Марсилио Фичино, Корнелио Агрипа (изрично не назован) и Леон Ебрео, за да изгради представата за физическа, духовна и въображаема превъзходност на жените. Както отбелязва Лиза Шапиро, подобно на Платон в *Пир*, оценката на физическата красота служи като първо изживяване (първи опит) на красотата, от която човек се извисява. За

Маринели, обаче, не се изкачва стълба, а по-скоро се премества по пръстена на златната верига. С тази промяна в метафората, всъщност се прави изрично модифициране на представата на Платон в значението на причината. Във веригата мъжете оценяват физически външната красота на жените и по този начин възприемат женската вътрешна красота, превъзходната душа, която дава форма на тялото. Това задържане в окръжността, от своя страна води, до съзерцанието на Бога, като завършваща причина на всички неща. И това обгръщане на Божественото води хората до истинско щастие и после до добродетелта (Срв. Shapiro 2013: 332). Платоновата стълба на желанието става мъжко изключително право, задължителен акт на подчинение (Срв. Piana 2018: 153), в който "мъжете са длъжни и принудени да обичат жените". Като важен контрапункт е, че за разлика от мъжете, жените не са принудени да ги обичат, защото "по-малко красивото или грозното заради своята природа не е достойно да бъде обичано" (Marinella 1601: 18). Разбира се, антропологичната концепция за жената, изцяло основаваща се на красотата както е обяснена от самата Маринели, следва тясно неоплатоничната теория. От любовта на женската физическа красота, мъжката душа се издига до съзерцание на ума, достигайки такова ниво, че мъжкият дух да може да бъде свидетел на небесната красота, ангелската красота и накрая на Бога. Основната разлика между Маринели и всеки друг пример на неоплатоническа философия от това време, както отбелязва Пиана, лежи в половата изключителност на един такъв процес. За нея, само мъжете, чиято душа е похитила човешкия блясък, са свързани към тази златна верига, естествено принудени да обичат жените като най-красивите неща в Божественото сътворение (Срв. Piana 2018: 153 - 154). Самата писателка потвърждава това чрез признанието: "[Красотата на жените води човека до съзерцанието на Бога.]" (Marinella 1601: 18).

Без съмнение, трябва да се оцени таланта на Маринели да присвои и приспособи идеите на Платон. От друга страна, тя представя като добродетел да се гледа с възхищение красива жена, докато Паси и цялата вълна от писатели- "гонители на вещици", не са виждали нищо друго освен семена на порок и изкушение. Желанието на такава външна красота не е, според венецианската писателка, да се разглежда като един вид повторение на падането на Адам в райската градина, а по-скоро като начин на спасение и съзерцание на божественото (Срв. Shapiro 2013: 332). В опита си да реабилитира женския пол, Маринели представя образа на идеализираната жена, формиран от преплитането на цитати, отнасящи се до философски и теологични концепции, подсилени с авторитета на поезията. По този начин тя пропагандира неизбежно същия идеал на женствеността, роден от въображението на мъже и това няма нищо общо с реалната жена. Но точно чрез нейната теология на красотата успява да предложи логичен порядък, където срещата между човешкото и божественото следва пътя

на женското и където жената получава посредническата роля за доближаването до Бога (Срв. Ferrari Schiefer 2001: 207).

Очевидното използване на аристотеловите аргументи за пола демонстрира нейното владение на философските основи относно противоречията за жените и подсилват философската ѝ обосновка. Нейният трактат служи не само да демонстрира собственото ѝ литературно и философско представяне и амбиции, но и да постави нова основа, върху която биха могли бъдещите писатели да изградят своите защити на жените (Срв. K. Ray 2015: 98- 99).

И ако Фонте се занимава с въпроса – защо мъжете не обичат жените, то Маринели развива концепция, според която мъжете са длъжни да обичат жените и обръща внимание на причините, които са довели мъдри и учени мъже да позорят женския пол. Тя разграничава и изрежда като движещи мотиви - презрението, любовта на мъжете към самите тях, завистта и извинението за малкото техен интелект. Откъдето заключава, че когато Аристотел или някой друг са порицавали жените, са били водени от някоя от изброените причини - или че презират, или мразят, или е твърде много любовта към тях самите - и това им е дало основание да говорят безобразни неща за женския пол. Както отбелязва Маринели, нещо ясно за всеки е, че заради това са били способни да намерят всякакви омразни и скверни доводи (Срв. Marinella 1601: 108). Всички тези причини, както заявява авторката, "накараха добрия Аристотел да осъди жените, сред които, според мен, главната беше завистта, която той им донесе"(Marinella 1601: 109). Но авторката директно отправя своите аргументи и отговори към "онези, които са способни да обмислят доводите", но на "мненията на простите и невежите мъже" тя не се заема да отговаря, тъй като "тези без основание и причина, говорят упорито"(Срв. Marinella 1601: 116). Осъзнавайки величината и стойността на своята работа, венецианката "се чувства подтикната" да отговори директно и на други влиятелни текстове на италиански език, формиращи мизогинистичната традиция. Бокачо и неговия *Корбачио или Лабиринт на любовта* (*Il corbaccio o Laberinto d'Amore*), Ерколе Тасо, който съставя *Екскламация срещу женитбата* (*Esclamazione contro l'ammogliarsi*) и монсеньор Ариго ди Намур, който написал *Коварството на жените* (*Malvagità delle Donne*), Спероне Сперони с диалога *Достоинството или благородството на жените* (*Dignità, o la Nobiltà delle donne*) и за Торквато Тасо и "неговото книжле" за добродетелта – женска и дамска (*virtù femminile et Donnesca*), както заявява авторката: "първо ще представи тяхното мнение и след това ще го отхвърли"(Marinella 1601: 120-121).

Основното настояване на Маринели е, че разликата между половете не трябва да се приписва на природата, а на полученото образование. Този възглед кореспондира с аристотеловата концепция, че добродетелите трябва да се развиват първо чрез създаване на навици и едва тогава чрез убеждение, т.е. те се

развиват в човека благодарение на обучението. Ръководейки се от предпоставката, че хората стават добри и достойни, благодарение на три предпоставки - природата, навика и разума (Срв. Аристотел 1995: 216-217), писателката акцентира на фундаменталния въпрос относно женския пол. Тя го формулира по следния начин: ако мъжете и жените имат една и съща природа, ако имат една и съща душа, и жените са по-благородни: защо още по-съвършено да не могат да изучават същите изкуства и науки, които учат мъжете? (Срв. Marinella 1601: 37)

В предложението на Маринели за опит да се поставят в равни условия за образование момичето и момчето, може да се долови призива за даването на равен шанс и жените да се проявят. Неизбежно чрез стиха от *Floridoro* на Фонте, този призив е насочен към бащите, които биха могли да спомогнат да се промени оценяването на жената именно за нейното образование. В полза на каузата на жените идва Платон, според който жените ще се упражняват във военното изкуство, в ездата, в борбата и във всичко, което ще подхожда за съответстващите нужди на държавата (Срв. Marinella 1601: 33). В оформения каталог на женските добродетели и представителни примери, може да се забележи преповтарянето на настояването за развитието на интелектуалните добродетели чрез образованието на жените (по Аристотел), където *scienza* (научното знание) представлява собствена категория. Както отбелязва К. Рей Маринели използва научния дискурс, за да покаже способностите си на тази арена на знанието, като същевременно осветява, подобно на Фонте в *Il merito delle donne*, постепенната епистемологична промяна в подходите към научната култура като "новият" емпиризъм придобива сцепление със по-старите аристотелови парадигми (Срв. К. Ray 2015: 94). Но едно е ясно, както Маринели, така и Фонте настояват за образование на жените и както при едната, така и при другата са преоткрити и възродени и архетипни женски персонажи, като жените-воини не само от поезията като тези на Ариосто, Тасо и др., но и митичните царици Семирамида, Зенобия, Клеопатра и др. Както от съставения каталог от Маринели, така и от изказванията на персонажите на Фонте, на преден план излиза образа за *femina virilis* (мъжествената жена). За обмислянето на представеното неминуемо трябва да се вземе под внимание, че идеалът за идеалния придворен и придворна дама, наложени от Кастильоне, заменя идеала за героя, но не напълно. Въпреки разликата във времето на съставяне на двата текста - този на Фонте през 1592г. и на Маринели от 1600г. - все още идеята за женското се развива в представата за *femme forte* и *femme heroique*. Именно в хода на католическата реформа, в ентусиазма на триумфа на църквата, е привлечен и разпространен идеала за религиозния герой. И Фонте, и Маринели са в синхрон с времето, когато пишат историите за героичните дела на различни светци, сред които на първо място е Дева Мария и е по-голям делът на

похвалените светици като Коломба, Катерина, Киара и др. Този факт не може да бъде съвпадение, но трябва да се тълкува като логична последица от тяхната женска апологетика (Срв. Ferrari Schiefer 2001, пос. 35). На едно друго ниво и двете венециански писателки се придържат към образа на *femina virilis*, защото той е вече затвърден в литературата образ на жената-войн, превърнат в едно интелектуално клише и ясно разпознаваем в културата на това време.

Като цяло обаче, мъжествените жени и на Фонте, и на Маринели са образованите жени. Като общият апел е към това, че жените трябва да бъдат обучавани, за да могат съгласно Фонте да намерят общия език с мъжете, така че да бъдат чути и оценени, а опирайки се на Маринели, да се обучават, за да могат да познаят собствената си красота, чрез която да се издигнат до Божественото познание. Или иначе казано култивирането на знания и умения - добродетели е в основата на взаиморазбирането и комуникацията между половете, която може да доведе до създаването на една завършена култура на равновесието и хармонията. Или както Фонте представя "свят в мир заради приятелството, манифестиращ един стремеж да се живее в хармония и в подражание на Бога"(Срв. Fonte 2008: 43). Това е така според нея, защото приятелството е помощник на добродетелите и поражда доброжелателност, и съгласно Цицерон - та свързвайки и съчетавайки добродетелите на единия с другия приятел, те да достигнат до онези висини, до които сами не биха могли (Срв. Цицерон XXII, 83 1984: 80).

Основни изводи:

В случая на Фонте и Маринели, именно защото те са от Венеция и са представителки на гражданския клас, са могли да получат подходящо възпитание и образование и в съзвучие с мита за свобода и изключителност на родния си град да се стремят към подражание и надскачане на съществуващите модели не само на живот, но и на творчество. Разбира се, ако не е била споделена идеята във венецианската общност за митологизиране на изключителността на венецианските жени, тяхното творчество би останало в забвение и не би било публикувано. Тук е мястото да се напомни, че всички техни творби, не само тези, които са пряко свързани с *querelle des femmes*, са били публикувани. Парадоксално, благодарение на дебатите за женския пол се повишава вниманието към жените и води до повишаване на видимостта на изключителната жена. И потвърждава заключението на Хелър, че *querelle des femmes / des sexes* се превръща в неразделна част от венецианската идентичност и е неразривно свързан с ритуалното и театралното представяне на властта на републиката. Венецианските дебати за жените водят до повишаване на видимостта на изключителната жена, подчертавайки нейната важност като средство за определяне на природата на женствеността, като в същото време демонстрират своя потенциал като драматична цялост (Срв. Heller 2003: 41). Те

биха могли да се разглеждат в рамките на венецианската култура, където чрез ритуала на Сенса Венеция ежегодно осигурява сключването на завет на дожа с морето, провъзгласяващ венецианския суверенитет и се празнува симбиотичната връзка между мъжкото управление и женската красота, от която зависи републиката, демонстрация на специалния характер на венецианската власт. Митовите за града пък подсилват стремежа на всеки, обитаващ града, да действа като част от избрания народ. В рамките на тази култура се реинтерпретират, развиват и самата култура позволява подобни дискусии за ценността и достойнството на половете. Така спокойно може да се твърди, че дебатът се е превърнал в неразделна част от въпроса за венецианската идентичност и е присъщо свързан с ритуалистичното и театрално представяне на властта на републиката. В крайна сметка, с подкрепата на роднините, осигурили подобаващо образование, представителите на академии и дейното участие на печатарите, живота и творчеството на Маринели и Фонте се явява рефлексия и представителен пример на идеята за изключителността на венецианските жени и служи преди всичко за придаване на завършеност на мита за венецианската изключителност. Но може да се предположи също, че дискусиите за достойнството, ценността и превъзходството на половете, има свое отражение в мотивите за творчеството на самите писателки. Изборът на литературни жанрове и теми са еднозначни доказателства за литературните амбиции и осъзнато търсене да легитимират своята литературна дейност - не просто на подражание на авторитетите на своето време, но и за литературно признание за собственото им оригинално представяне.

Фокусирайки се около дебата на *querelle des femmes / des sexes* – то той като литературни текстове, осигурява възможност за изразяването и представянето на гледните точки и размислите на Маринели и Фонте. Техните произведения *Il merito delle donne* (*Ценността на жените*) и *La nobiltà et l'eccellenza delle donne* (*Благородството и превъзходността на жените*) представляват два отговора, както Кемело отбелязва, достатъчно персонализирани и с различаващи се резултати, литературен "querelle" силно белязан от признаците на идеология (Срв. Chemello 1983: 104). Животът и творчеството на Фонте и Маринели спомагат за подкрепата на един нов мит за Венеция, този път женски - за изключителните венециански жени като орнаменти на собствения им град, което е в синхрон със званието почетна дъщеря на Венеция.

Отделно двете творби, отпечатани в опозиция на трактата на Паси, са потвърждение на думите на Енцо Раймонди, според който може да се каже, че съперничеството и надскачането на изградените модели се превръща в съревнование между мъже и жени, където венецианските писателки заемат адекватна позиция. Тяхното включване в дискурса е заявка за изключителност и

ерудията, защото дискусиите, в която изказват своите размисли е в непрестанен диалог с обсъжданията във високата култура - на философията, медицината, правото, теологията, въпреки че съдържат елементите на ексцентричност и игра. Фокусът в *querelle des femmes / des sexes* е върху ролята, репутацията, поведението и оценката, самоизображението (самопредставянето) и външния поглед към двата пола. И Маринели, и Фонте дават възможност чрез техните произведения да се разгледат добродетелите и недостатъците, ценността и малоценността и на двата пола, без да се изпуска от внимание устойчивото внимание към състоянието на човека. Техните текстове са образец за систематизирано представяне на едно направление на европейската мисъл, обединяващо хилядолетно културно наследство.

III. ПРИНОСИ

Въвеждането в проблематиката свързана със защита и порицание на жените, нар. *querelle des femmes* дава възможност за интерпретиране на италианската традиция. В тази рамка и на фона на специфичната култура на Венеция се прави опит за:

- Анализ на произведенията на Модерата Фонте и Лукреция Маринели;
- Представяне на български език на части от произведенията на Торквато Тасо, Модерата Фонте и Лукреция Маринели;
- Анализ на съществуващата критическа литература на английски, италиански и френски език по проблематиката на дисертацията;
- Предлагане на подход за разглеждане на творбите именно като феномен не само на историята на пола, но и на социалната, интелектуалната, идейната и културна история;
- Въвеждане на по-обширни разяснения на специфичната за изследването терминология на български език;
- Усвояване на концепциите на Бок, Цимерман, Кемело, Кокс и Уорнър;
- Продължаване линията на изследване на изследователките Маргарете Цимерман, Адриана Кемело и Вирджиния Кокс;
- Историческа реконструкция на "венецианската изключителност" през XVI в.;
- Реконструкция на правната и социална самоличност/образ/образност на жените във Венецианската република от края на XVI в.;
- Извеждане на връзка между принадлежност към определена социална класа и стратегии и модели на живот, спрямо специфичната идеология на Венеция;
- Потвърждаване на зависимостта между избор на литературен жанр и тема с индивидуалната стратегия за легитимация на автора.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Статии:

2018 *Как се постига женската свобода според писателката от XVIв. Модерата Фонте* В: сборник от XXVII Международна научна конференция за млади учени
 2017 *"Брачните политики и въпросът за зестрата в ранно-модерна Венеция"* В: Антонов, Л. Култура, медии и културен туризъм, II. УИ. "Неофит Рилски". Благоевград.
 2015 *"Достойнството на жените"*. Модерата Фонте, една венецианска писателка от XVIв. В: Костова-Панайотова, М. Илиева, Б. ... Бих я държал под ключ, докато не престане да пише Благоевград.

Доклади:

14-15. 06. 2018 - участие в XXVII Международна научна конференция за млади учени с доклад на тема: "Как се постига женската свобода според писателката от XVIв. Модерата Фонте"

05. 02. 2016 - Участие в докторантски семинар към катедра "Културология" и изнесен доклад на тема: "*Il merito delle donne*". Модерата Фонте, една венецианска писателка от XVI век.

08.10. 2015 - Участие в кръгла маса по проект "Женските гласове в преводната художествена литература до Втората световна война", с изнесен доклад на тема: ""Достойнството на жените". Модерата Фонте, една венецианска писателка от XVIв. "

30-31.03.2015 - Участие в конференция по проект "Докторантски филологически център" и изнесен доклад на тема: "Образът на жената през погледа на три жени писателки от Венеция в края на XVI и началото на XVII век"